

52230

1927. ÉVFOLYAM 1. SZÁM.

FENNÁLLÁS ÓTA 12. SZÁM.

A
FELSŐ OKTATÁSÜGYI
EGYESÜLET
KÖZLEMÉNYEI

Dr TAUFFER VILMOS

NYUG. EGYETEMI NY. R. TANÁR, ELNÖK

KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL SZERKESZTI

Dr MISÁNGYI VILMOS

MŰEGYETEMI NY. R. TANÁR, FŐTITKÁR

BUDAPEST, 1927

KIADJA A FELSŐ OKTATÁSÜGYI EGYESÜLET

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

GRÓF KLEBELSBERG MINISZTER TÖRVÉNYJAVASLATAI

A TUDOMÁNYOS KUTATÁS ÉS A MAGAS MŰVELTSÉG
INTÉZMÉNYEIRŐL.¹

I.

A történelemből tudjuk, hogy nagyjelentőségű kultúresemények minden feltűnés nélkül szoktak megszületni, a köztudatba csak akkor mennek át, mikor a közönség már élvezi jótékony hatásait. Ilyen nagyszabású, zajtalan kultúresemény volt az a két törvényjavaslat, amelyet a kultuszminiszter úr mult évi (1926) május és június havában terjesztett a nemzetgyűlés elé. Az egyik szól «a természettudományok fejlesztése érdekében teendő intézkedésekről», a másik «a külföldi magyar intézetekről és a magyar műveltség célját szolgáló ösztöndíjakról». Hogy mit jelent ez a két javaslat a magyar műveltség és a magyar jövő szempontjából, arról tiszta fogalmunk csak akkor lesz, ha majd áldásos hatásait fogjuk észlelni. Ma csak azt mondhatjuk, hogy oly nagyarányú és széles látkörű kultúrprogramm áll előttünk, aminőt a multban keveset találunk, s hogy a történelem a két törvényjavaslat megalkotójának nevét a magyar nemzet legfényesebb kultúrnevei mellé fogja iktatni.

A két törvényjavaslatnak végeredményben közös célja van. Mind a kettő a magyar tudományosságot akarja magasabb színvonalra emelni. Nem pusztán az a céljuk, hogy a magyar általános műveltséget emeljék magasabb színvonalra. Ennél többre törekszenek, a szakembereknek és a tudósoknak saját szakmabeli tudományos képzettségét kívánják magasabb fokra emelni. Talán minden kérdés nélkül elmond-

¹ Felolvastatott a *Felső Oktatásügyi Egyesület* 1927. év január 23-án tartott közgyűlésén.

Szóbanforgó törvényjavaslatok a dr. Gorka Sándor szerkesztésében. «A Természet-, orvos-, műszaki- és mezőgazdaságtudományi kongresszus *Munkálatai*» cím alatt megjelent mű 687—719. oldalain indokolásaikkal együtt szószerint vannak közölve.

hatjuk, hogy a magyar tudományos szakképzettség ma is igen jelentékeny s a magyar tudományosságnak számos abszolút értékű képviselője van, a nélkül, hogy ennek biztosításáról az ország intézményesen gondoskodott volna. S ez annál értékesebbé teszi az elért eredményeket, mert kétségtelen tanuságot tesznek arról, hogy a nemzet rendszeres kormányzati támogatás nélkül, egyedül saját őserejéből is ki tudja termelni a legmagasabb műveltség szellemi tényezőit. De téves volna azt hinni, hogy ezzel be lehet érniünk. Sokkal többet tudtunk volna elérni eddig is, ha a legmagasabb tudományos szakképzésről intézményesen gondoskodtak volna. A mai rendkívül súlyos viszonyok között pedig valósággal a nemzet életérdeke, hogy ennek biztosításáról intézményesen történjék gondoskodás. A két törvényjavaslat a nemzet számára egészen új gondolatvilágot nyit meg s a magyar kultúrmozgalmakban egészen új útra lép, midőn erre vállalkozik. Ez már magában véve is, elvonatkozva áldásos gyakorlati kihatásaitól, a két törvényjavaslatot legértékesebb kultúreredményeink sorába emeli.

Ami a két törvényjavaslatnál legelőször ötlik szemünkbe, ez azok nagy rövidege. A természettudományi törvényjavaslat mindössze tíz, a külföldi magyar intézetekről szóló pedig éppen csak hét szakaszból áll. Első tekintetre azt hitük volna, hogy a célok nagyságához képest terjedelmes, sok paragrafusból álló munkálatokat kapunk. Erről szó sincs. A törvényjavaslatok betérjesztője a lehető legrövidebb, s nézetem szerint is, leghelyesebb formát választotta a nagy célok elérésére. A törvényhozás csak az alapelvekhez adja meg hozzájárulását, a kivitel részleteit, amelyek sokszor változnak, bízva az arra hivatott kormányzati tényezőkre.

A két törvényjavaslat másik meglepő mozzanata azok általános indokolása. A jegyzetből megtudjuk, hogy a javaslatoknak ez a része a miniszter személyes munkája. Mind a két általános indokolás terjedelmes kultúrtörténeti és kultúrpolitikai tanulmány, amelyek irodalmi értéke is rendkívül nagy. Egészen szokatlan, hogy a törvényjavaslatok indokolását a betérjesztő miniszter önmaga írja. Most ez is megtörtént, mert a miniszter kifejezést kívánt adni annak, hogy

a törvényjavaslatokban foglalt kultúrprogramm saját leg-
egyéniobb alkotása, melyet közvetlenül saját szavaival kíván
a nemzet felfogásához közelebb hozni. Azokat a nagy igaz-
ságokat és új kultúrirányokat, melyeket a két indokolás fel-
tár, mindenkinek mélyen be kell vésnie lelkébe. E tanulmány
is behatóan fog velük foglalkozni.

Végül az is igen jellegzetes sajátsága a két törvényjavas-
latnak, hogy elkészítésük előtt, a mult év első napjaiban, a
miniszter természet-, orvos-, műszaki- és mezőgazdaságtudo-
mányi országos kongresszust tartott, s ennek a tanácskozás-
nak rendkívül tanulságos gazdag eredményeit nemcsak, hogy
figyelembe vette a javaslatok elkészítésénél, hanem a tanács-
kozások anyagát a törvényjavaslatokkal egy kötetbe foglalta
össze. Ekként a törvényhozás s a közönség is oly nagy
kultúrstanulmányi anyag birtokába jutott, aminőben eddig
még alig volt része.

A két törvényjavaslat általános jellemzése gyanánt még
azt kell felemlítenem, hogy míg a természettudományi javas-
lat, mint neve is mutatja, csak a természettudományokat
tartja szem előtt, addig a tudományos intézetekről szóló a
tudomány minden ágára gondol. Itt tehát valóban egyetemes
programm bontakozik ki előttünk.

Most pedig vizsgáljuk a két törvényjavaslatot egyenkint.

II.

A természettudományok fejlesztéséről szóló törvényjavas-
latnál mindenekelőtt az a kérdés vetődik fel előttünk, miért
szükséges nálunk a természettudományok hatályosabb fej-
lesztéséről gondoskodni?

Erre a kérdésre az általános indokolás igen találóan azzal
válaszol, «hogy a XX. századra a természettudomány nyomja rá
a maga bélyegét», szükséges tehát, hogy ezzel a tudományos kor-
szellemmel összhangba hozzuk a magyar kultúrpolitikát. Álla-
podjunk meg egy pillanatra az indokolás ezen elvi tételénél.

Alig lehet valakinek kétsége az iránt, hogy ez a megállá-
pítás helyes. Minden kornak, mondjuk minden századnak,
megvan a maga jellegzetes sajátsága, a XX. századé a ter-

mészettudományok óriási előretörése. Még pedig két irányban. Először is, jobban ismerjük a természetet és másodsor, jobban tudjuk uralmunk alá hajtani és saját céljaink szolgálatába állítani a természeti erőket, mint bármely más korban ezelőtt. Rövid néhány évtized alatt az emberiség a természeti törvények megismerése terén nagyobb haladást tett, mint előbb évezredek alatt. És sohasem tudta magát az ember annyira a természeti erők urává tenni, mint napjainkban. A természeti törvények tökéletesebb megismerése és a természeti erők teljesebb uralma alá vetése az ember helyzetét is teljesen megváltoztatta az őt környező mindenséggel és embertársaival szemben. A mai ember, aki teljes tudatában van annak, hogy a tökély mily magas fokára emelkedett a természet megismerésének és uralma alá vetésének, sokkal öntudatosabb, sokkal önérzetesebb, önmagát sokkal nagyobb egyéniségnek tartó lény, mint bármelyik elődje. A természet titkaiba mélyen bepillantani tudó ember több ember, értékesebb és eszményibb lény, mint voltak elődei. Ez nem önteltség és nem elbizakodás, hanem csak helyes felismerése annak, amivé az embert az isteni gondviselés kezdettől fogva tette, hogy ő a teremtés legnagyobb alkotása, a teremtés koronája.

Emellett a teljesebb ismeret és teljesebb uralom a természet fölött megtanította őt annak felismerésére is, hogy ő csak elenyésző parány a gondviselés háztartásában és hogy még végtelen számú van természeti törvényeknek, melyeket felismernie nem sikerült és teljesen soha sem fog sikerülni. A természet alaposabb ismerete megtanít a végtelenség felismerésére s az embert a gondviseléssel szemben alázatosságra és szerénységre neveli.

De lényegesen megváltozott a társadalmi, az állami és jogi rend is. Annak az emberi együttlétnek, hol a természet megismerése és a fölötte való uralom oly magas fokon áll, szükségképpen másképpen kell felépítve lennie, mint előbb. Az az ember, aki felismerte nagy egyéni értékét a természettel szemben, az tudatára ébredt egyéniségének embertársaival szemben is. Itt az egyén tisztelete és értékelése központjává válik minden társadalmi berendezkedésnek. A jog és igazságosság legteljesebb uralma és mélyen meggyökerezett egyen-

lőség és demokratikus szellem az, ami a társadalmi és állami berendezkedésben következmény gyanánt fűződik ahhoz, hogy az ember a természet megismerésében és a fölötte való uralomban a tökély magas fokára emelkedett.

De nem folytatom tovább ezt a gondolatmenetet, nehogy túlságos terjedelmes legyek. Kiemelni csupán azt óhajtom, hogy a nagy haladás a természettudományok terén kihatásaiban nem elszigetelt, hanem egyetemes, befolyással van az embernek sorsára a természettel szemben és minden társadalmi, állami és jogi berendezkedésre egyaránt. Ennek világos felismerése egy okkal több arra, hogy a természettudományok fejlődését mindenki élénk figyelemmel kísérje, s hogy az illetékes tényezők mindent elkövessenek haladásuk előmozdítására.

Bizonyára a törvényjavaslat megalkotója is ennek megfontolásából indul ki, midőn az általános indokolás további folyamán igen részletesen kimutatja, hogy mennyire fontos a természettudományok beható művelése a magyar nemzet szempontjából, hol elmaradottságunk, sajnos, nagyon szembeszökő. Különös nyomatékkal utal arra, hogy a magyar nemzet a természettudományok művelésében hibáján kívül elmaradt, és hogy ennek a tudományos munkának nemcsak elméleti, hanem nagy gyakorlati jelentősége is van. E tekintetben igen helyesen utal báró Eötvös Lóránd korszakos találmányára és a német kutatóintézetek munkájára, amelyeknek minden nagy elméleti értékük mellett óriási gyakorlati kihatásaik is vannak. Most, hogy népességben és területben az ország megcsönkultan áll, különösen is érdeke, hogy a természeti erőket célszerűen tudja gazdasági céljaira felhasználni.

Minden nagy eszme érvényesülése attól függ, hogy milyen szervezetet és milyen eszközöket használunk fel megvalósítására. A törvényjavaslat igen helyesen mind a kettőről gondoskodik. A legbehatóbb figyelmünket igénylik a törvényjavaslat idevonatkozó intézkedései.

A szervezet két tagozatból áll: az *Országos Természettudományi Tanácsból* és a megfelelő tudományos intézetekből.

Annak a nagy célnak elérésére, hogy a természettudományok művelése hazánkban intenzívebb legyen, a törvény-

javaslat a művelés irányítását egy új, önálló szervre, az *Országos Természettudományi Tanácsra* kívánja bízni, melynek hatásköre az ország egész területére kiterjedne. Ez kétségkívül rendkívül üdvös gondolat, mert nagy célokat csak tervszerű, egységes irányítás mellett lehet elérni, melynek egy központból kell kiindulnia. A törvényjavaslat szerint tehát állami közigazgatásunk egy új kormányzati szervvel fog gazdagodni a természettudományok gondozására. Hogy ezzel nagy lépést fogunk tenni a kulturális haladás terén, az első tekintetre is nyilvánvaló.

Az *Országos Természettudományi Tanács* hatáskörét a törvényjavaslat igen helyesen állapítja meg, még pedig három irányban: a kormánnyal, a tudományos intézetekkel és a külfölddel szemben. Ennek megfelelően ez a hatáskör három különböző elemből áll.

A kormánnyal szemben, a dolog természeténél fogva, az *Országos Természettudományi Tanács* hatásköre csak véleményezésből állhat. A Tanács nemcsak a vallás- és közoktatásügyi miniszternek, hanem a kormány bármely más tagjának is köteles véleményt mondani természettudományi kérdésekben, felhívás folytán, esetleg saját kezdeményezéséből is.

Sokkal fontosabb ennél a tudományos intézetekkel szemben megállapított hatásköre. Ezek tudományos munkáját összehangzatosan irányítja, kezdeményezi, működésükre felügyel, azt ellenőrzi. Különösen felügyel arra, hogy műszerekkel és más eszközökkel kellően fel vannak-e szerelve. A természettudományi intézetek tehát működésükben egészen a Tanácsnak lesznek alárendelve, ők tudományos működésükben mindenben a Tanács rendelkezéseihez lesznek kötelesek alkalmazkodni. Fokozza ezt a függésüket a Tanácstól az a körülmény is, hogy a működésükhöz szükséges anyagi eszközöket a Tanács fogja adni, amennyiben ő határoz az *Országos Természettudományi Alap* fölött.

Igen jelentős lesz végül a Tanács hatásköre nemzetközi vonatkozásban is, amennyiben természettudományi kérdésekben a külfölddel szemben ő fogja képviselni az országot. A világháború óta feltűnő nagy az egész világon a törekvés a tudományos mozgalmaknak egységes organizálására. Ameny-

nyiben természettudományi kérdésekről lesz szó, az összeköttetést a külfölddel a Tanács fogja fenntartani.

A törvényjavaslat szerint az *Országos Természettudományi Tanács* nagyon népes testület lesz, 80 tagból fog állani, akiket 5—5 évre a vallás- és közoktatásügyi miniszter fog meghívni. Összetételére nézve annyit tudunk meg, hogy benne képviselve lesznek «az elméleti természettudományok, valamint az orvosi, technikai és mezőgazdasági tudományok, továbbá az egyetemi karok, a főiskolák és nagyobb tudományos intézetek». Ezeken felül a Tanácsba meghívandók lesznek: «két tudománypolitikus és a Tanács céljainak előmozdítására alakult társadalmi egyesüléseknek legfeljebb három képviselője». Szóval, a törvényjavaslat a Tanácsban helyet kíván biztosítani mindenkinek, aki a természettudományokkal valamely vonatkozásban áll. Ez elvileg helyes is. Kétségtelen azonban, hogy oly sok tagból álló testület, mint a Tanács, csak ritkán ülhet össze, s a maga teljességében nem is járhatna el mindig a kellő szakszerűséggel, ennél fogva a Tanács az egyes tudományszakok szerint albizottságokra fog oszlani. Több albizottság egy csoportba is foglalható. Sőt a Tanács feladatait voltaképpen nem is önmaga, hanem annak végrehajtó szerve, a tíz tagból álló Intézőbizottság fogja ellátni, amelynek tagjait a vallás- és közoktatásügyi miniszter fogja kijelölni. Az Intézőbizottság az albizottságok, illetve csoportok javaslata alapján fog határozni.

A szervezet másik tagja a tudományos intézetek. Ezek kétségkívül az új intézmény legfontosabb tényezői, mert a tulajdonképpeni tudományos munkát ők lesznek hivatva végezni. A törvényjavaslat szerint a következő intézetek fognak tartozni az Országos Természettudományi Tanács hatáskörébe:

a) A budapesti matematikai és természettudományi kar és telep. Ez az intézet a Pázmány Péter tudományegyetem bölcsészeti karának kettéválasztásából keletkező új kar lesz.

b) A szegedi matematikai és természettudományi kar és telep. A vidéki egyetemeken ez idő szerint még nincsenek ilyen karok. Volt a kolozsvárin, de azt elvesztettük. Most legelőször Szegeden van tervbe véve ilyen kar létesítése.

c) A svábhegyi csillagvizsgáló és a tihanyi élettani intézet. Itt voltaképpen két egészen különböző természetű intézetről van szó, de a törvényjavaslat együttesen egy szakaszban rendelkezik róluk, mivel mind a kettő a Gyűjteményegyetem kötelékébe tartozik, s ezentúl is megmarad abban. A tihanyi élettani intézetre nézve a törvényjavaslat még azt a különös intézkedést teszi, hogy biztosítani kívánja ezen intézetnek az egyetemek és főiskolák érdekelt természet-tudományi tanszékeivel való együttműködését. Ennek rendezése céljából a Gyűjteményegyetem tanácsa és az érdekelt karok tárgyaló szakbizottságokat fognak kiküldeni.

d) Az Országos Természetrajzi Múzeum. Ez az intézet a Nemzeti Múzeum természetrajzi tárainak felhasználásával a jövőben lesz felállítva, a törvényjavaslat által kijelölt telken.

e) Az Országos Növénykert. Ez szintén a jövőben létesítendő a törvényjavaslat által megjelölt telken (Nádorkert), mely telek tulajdonjogilag a Gyűjteményegyetemre lesz telekkönyvezve.

Ezen öt, illetve hat tudományos intézet alakjában egy egészen új tagozat kapcsolódik be a magyar tudományos intézetek sorába, t. i. a természettudományi kutató intézetek. Ezek az egész tervnek leglényegesebb részét teszik ki.

Nem lehet kétséges, hogy a természettudományokat csak megfelelő intézetek útján lehet művelni. Az általános indoklás négy ilyen intézetet sorol fel: az egyetemeket, a tudományos akadémiákat, az önálló tudományos kutatóintézeteket és a múzeumokat. Az első kettő régi ismerősünk. Hogy az egyetemek és a tudományos akadémiák mily hatalmas és nagy érdemeket szerzett tényezői a természettudományok, s általában a tudományok művelésének, azt alig szükséges bővebben taglalni. Újak azonban a kutatóintézetek. Ezeket a miniszter a kitűnően bevált porosz mintára kívánja megteremteni, vagyis, hogy az ő szavaival éljek, létesíteni kívánja a magyar Dahlem-et. Egészen új s nagyon életrevaló gondolat a miniszteri koncepcióban, hogy a múzeumokat is szervesen be akarja állítani a természettudományok művelésének eszközei közé. Igen jelentős, sőt egyenesen korszakalkotó a törvényjavaslatban a természettudományi kutató-

intézetek alkotása. Felismerése rejlik ebben annak, hogy az egyetemek és tudományos akadémiák, bármily nagyok és kétségtelenek is érdemeik a tudományok művelése körül, ma már egymagukban a természettudományok óriási fejlettsége és sokfélesége mellett nem képesek minden feladatot megoldani. Egy új munkatársra van szükségük az önálló természettudományi kutatóintézetek alakjában. Ezeket kívánja a törvényjavaslat megalkotni, s ez annak legkiemelkedőbb része. Budapesten egységes vezetés mellett a műegyetem szomszédságában levő nagy telken, egymás közvetlen közelségében kívánja a kutató intézeteket felállítani. Ez lesz majd a magyar Dahlem, egyúttal egy nagy darab a boldogabb magyar jövőből. Egyelőre azonban a törvényjavaslat erre a célra a Pázmány Péter tudományegyetem és a Műegyetem intézeteit kívánja felhasználni. Szüksös viszonyaink mellett csak egészen kivételesen lehet gondolni arra, hogy az egyetemektől független kutatóintézeteket létesítsünk. Ilyenek volnának, legalább egyelőre, a tihanyi élettani intézet és a svábhegyi csillagvizsgáló.

Nagy célokat megvalósító nagy intézmények fenntartásához azonban igen jelentékeny anyagi eszközök is szükségesek. A törvényjavaslat ezekről sem feledkezik meg, amennyiben létesíti az Országos Természettudományi Alapot, melynek kezdővagyonra egy igen jelentős összegben, 1.000.000 aranykoronában van megállapítva.

Van azonban ennek a törvényjavaslatnak két pontja, amelyek kételyeket, sőt nagyobb aggodalmakat is ébresztenek fel bennünk, s amelyeket éppen e miatt a fényoldalak mellett kötelességünk szóvátenni.

Az egyik a Pázmány Péter tudományegyetem bölcsészeti karának kettéválasztására vonatkozó felhatalmazás. Mint-hogy az egyetem valamennyi fakultása, különösen a legközvetlenebbül érdekelt bölcsészeti fakultás is, nemkülönben az egyetemi tanács teljes egyértelműséggel foglaltak állást a kettéválasztás ellen, és minthogy kitűnő felterjesztéseikben minden érvet felsorakoztattak, mely a kettéválasztás ellen szól, én e helyütt csak annak kijelentésére szorítokozom, hogy legbensőbb tudományos meggyőződésemet követve, mindenben ma-

gamévá teszem a legilletékesebb tényezők felfogását. És teljesen magamévá téve azt az okfejtést is, amellyel a Pedagógiai Társaság őszi ülésén tartott szép megnyitó beszédében a kettéválasztás ellen Kornis Gyula¹ szállott síkra, csak annak kiemelésére szorítkozom: ha egészen kétségtelen, hogy egy szerve a tudományos életnek teljesen meg tud felelni a legmesszebbmenő követelményeknek, akkor minden célszerűségi szempont mellett szól, hogy annak a szervnek egységét ne bontsuk meg s hagyjuk meg azt változatlanul eredeti alakjában. Már pedig valamennyiünk meggyőződése, hogy egyetemünk bölcsészeti fakultása abban a szervezetében, amelyben háromszáz éves fennállása óta ma működik, erre a legteljesebb mértékben képes. Ezzel a megdönthetetlen ténnyel szemben semmiféle elméleti, bár különben igen tiszteletreméltó okfejtés nem képes minket arról meggyőzni, hogy a kettéosztás szükséges. És én meg vagyok győződve, hogy a miniszter úr nem fog elzárkózni az egyetemnek a legteljesebb egyértelműséggel kifejezett kívánsága elől.

A másik kételyünk az egyetemeknek és természettudományi intézményeiknek az Országos Természettudományi Tanácshoz való viszonyára vonatkozik. Bármily nagy örömmel üdvözljük is a magyar kultúrának ezt az új adminisztratív szervét, épp oly féltő gonddal kell ügyelnünk arra, hogy általa az egyetemeknek a törvény által biztosított jogállása valamiképpen el ne homályosíttassék. Az 1848: XIX. t.-c. értelmében az egyetemek minden más adminisztratív közeg kikapcsolásával közvetlenül a vallás- és közoktatásügyi miniszternek vannak alárendelve. Továbbá az egyetemi oktatás és kutatás céljaira szolgáló intézetek kizárólag az egyetemi hatóságoknak vannak alárendelve. Nincs az a tudományos szempont, amely ezektől a tételektől az eltérést indokolttá tenné. Az egyetem nem tölthetné be többé rendeltetészerű hivatását, ha akár az egyik, akár pedig a másik elvtől eltérnénk.

Nem mondom, hogy ez a törvényjavaslat határozott célja. Sőt nagyszabású kormányzati férfúróól nem is tudom

¹ *Magyar Pædagogia* XXXV. 145—151.

feltételezni, hogy ilyen gondolattal foglalkoznék. Mind-azáltal vannak a törvényjavaslatban rendelkezések, melyek az aggodalmat nem oszlatják el. Csak két mozzanatot kívánok kiemelni. Az Országos Természettudományi Tanács hatásköre többi közt kiterjed arra is, hogy a természettudományi tudományszakok intézeteinek és kutatóinak összhangzatos együttműködését biztosítsa és az intézeteknek és laboratóriumoknak műszerekkel és más eszközökkel való felszerelését figyelemmel kísérrje. Alább pedig a budapesti és szegedi egyetem matematikai és természettudományi karáról és telepéről van szó. Ki ne gondolna arra, hogy a Természettudományi Tanács említett hatásköre ezekre is fog kiterjedni? És ezt az aggodalmat azzal sem lehet eloszlatni, hogy a Természettudományi Tanácsban az «egyetemi karok» is képviselve lesznek. Mert az az alapvető egyetemi tétel, hogy az egyetem vagy annak intézményei semmiféle közbeeső adminisztratív organizációba ne legyen bekapcsolva, ekkor is elhomályosulna. A másik, hogy az említett karok részére megszerzendő telkek nem az egyetem, hanem egy más jogi személy, az Országos Gyűjteményegyetem nevére fognak telekkönyveztetni. Én nem zárkózom el az elől, hogy az egyetemek más tudományos intézetekkel közös tudományos tevékenységet fejtsenek ki, sőt ezt kívánatosnak is tartom. A miniszteri indokolás nagy nyomatókkal száll síkra a karok partikularizmusa ellen, s helyesen kiemeli, hogy a karoknak egymást kiegészítő tudományos tevékenységet kell kifejtteniök. De még több is igaz, az egyetemi partikularizmus sem helyes. Az egyetemeknek minden alkalmat meg kell ragadniok, hogy más tudományos intézményekkel karöltve fejtsék ki tevékenységüket. Azonban az egyetemek jogi és tudományos önállóságát mindenesetre meg kell őrizni. És ezt a célt a nélkül is el lehet érni, hogy a törvényjavaslat nagy koncepcióját meg kellene bontani.

III.

Elismerésünk a miniszter úr nagy koncepciója és nemes gondolkodása iránt csak fokozódik, ha a természettudományi törvényjavaslat után a külföldi intézetekről és az ösztön-

díjakról szóló törvényjavaslatot vesszük vizsgálat alá. Ez utóbbi az egész magyar közműveltséget fogja át, s jobban is hozzá tud férközni a magyar lélekhez, mint bármely más, különben nagyjelentőségű alkotás. A törvényjavaslat szervezeti elgondolása is valósággal mintaszerű. Míg a természetudományi törvényjavaslat szervezeti rendelkezései itt-ott igen komoly aggodalmakat váltanak ki belőlünk, addig a szóban levő javaslatból nemcsak a legnemesebb cél bontakozik ki, hanem rendelkezései is a legteljesebb összhangban állanak előttünk.

Voltaképpen, mint a neve is mutatja, a nagy közös cél érdekében két különböző intézményről van szó ebben a törvényjavaslatban, egyrészt külföldi magyar intézetekről, másrészt pedig ösztöndíjakról és kutatási segélyekről.

Legfelsőbb kultúránk szervezetlensége kulturális fogyatkozásaink egyik legfőbb okozója volt. Eddig, mint már szóltam róla, egészen a véletlenre volt bízva azoknak a férfiaknak kellő kiképzése, akik legfelsőbb kultúránk szolgálatába léptek. Ennek rendkívül sok kárát láttuk, és csak a nemzet nagy kultúrképességének köszönhetjük, hogy a kiképzés szervezetlensége dacára is legalább a legfontosabb helyekre akadtak megfelelő erők. A törvényjavaslat ezen a bajon kíván segíteni az egyetemi szakkiképzést kiegészítő és meghaladó legmagasabb szakkiképzésnek szervezése által.

A legmagasabb szakkiképzés ezen alakjának szervezése új fogalom a mi kultúréletünkben. Nyugaton, ahol mindig kedvezőbbek voltak a kulturális viszonyok, jól ismerik, s mindenütt a kultúrmozgalmak legmagasabb fokát, mintegy azok betetőzését jelenti. Most Magyarország is beilleszti kultúréletébe a legmagasabb szakkiképzés ezen betetőző alakját. Fényes bizonyítéka ez az ő kultúrhivatottságának és örök érdeme a törvényjavaslat megalkotójának.

Igen szerencsésen választotta meg a törvényjavaslat ennek a legmagasabb kiképzésnek eszközeit is: egyfelől a külföldi magyar intézeteket, másfelől az ösztöndíjakat s a kutatási segélyeket. Mind a két rendbeli eszköz mintegy önként adódik a nemzet sajátos helyzetéből.

A magyar nemzet nyugat felől körülveve magasabb kul-

túrájú népektől, állandóan ezek kultúrájának behatása alatt állott. A törvényjavaslat általános indokolása ezt igen részletesen és behatóan kifejti. Míg azonban eddig a nyugati kultúrbefolyások nemzetünkre inkább a véletlentől függtek, most a törvényjavaslat ezeket a külföldi intézetek felállítását által intézményesíti. Ezeknek az intézeteknek óriási jelentősége éppen abban áll, hogy szerves kapcsolatot létesítenek a magyar és a nyugati kultúra között. A törvényjavaslat a külföldi magyar intézeteknek három válfaját veszi tervbe: a tudományos kutatóintézeteket, művészképző intézeteket és főiskolai kollégiumokat (Collegium Hungaricum), melyek közül azonban kettő, sőt mind a három is, mint egy intézet osztályai egyesíthetők. Ismét igen életrevaló gondolat ennek a három válfajnak szervezése. Míg a kutatóintézetek arra lesznek hivatva, hogy azok legmagasabb szakkiképzését előmozdítsák, akik az egyetemi kiképzést már elnyerték, addig a főiskolai kollégiumok egyetemi hallgatóknak vagy egyetemet végzett hallgatóknak fognak módot nyújtani arra, hogy látkörüket kiszélesítsék s magasabb szakképzésüket előkészítsék. A kultuszminiszter úr kormányzati úton már eddig is több igen sikeresen működő intézetet állított fel a külföldön. A berlini Collegium Hungaricum, mely kitűnő vezetése mellett rövid idő alatt valóságos mintaintézménnyé nőtte ki magát, a hasonlóképpen kitűnően működő bécsi és római intézeteink nemcsak egy szerencsésebb magyar jövőnek jelentős előharcosai, hanem egyúttal a kultuszminiszter úr nagykoncepciójú kultúrpolitikájának legbeszédesebb hirdetői. Most arról van szó, hogy ezek, s a jövőben felállítandók egységes igazgatás alá kerüljenek. A törvényjavaslat szerint valamennyi az Országos Gyűjteményegyetem hatósága alá fog tartozni, a céljaikra szolgáló ingatlanok is a Gyűjteményegyetem nevére lesznek telekkönyvezve, bizonyos eltérésekkel a bécsi és a római intézetre nézve, amelyekről most bővebben nem szólhatok. Az intézetek élén az államfő, illetve a kultuszminiszter által kinevezett igazgatók állanak.

A legmagasabb szakkiképzés előmozdításának döntő tényezője az ösztöndíj. Azok is, akik valamely külföldi inté-

zetbe kerülnek, kiküldetésüket ösztöndíj alakjában nyerik el. De legmagasabb kiképzés előmozdítása céljából ösztöndíjakat és kutatási segélyeket mások is kaphatnak, nevezetesen olyanok, akik akár kül-, akár belföldön végeznek ilyen természetű tanulmányokat. Meggyőződésem szerint ez is igen helyes álláspontja a törvényjavaslatnak. Határozott állásfoglalás azzal a nálunk erősen meggyökerezett felfogással szemben, mintha a legmagasabbrendű szakkiképzés csak a külföldi tudomány emlőin volna szerezhető. Már számos ízben tapasztaltam, hogy fiatal tudósok, akik külföldre mentek magasabb tanulmányozás céljából, meglehetősen kicsinyléssel lelkükben a magyar tudományosság iránt, onnan csalódottan tértek vissza, mert nem kapták meg azt, amit vártak. Külföldi tartózkodásuk csak arra volt jó, hogy felismerték a magyar tudományosság nagy értékét és megtanulták azt becsülni. Mindenképpen helyes tehát, hogy a törvényjavaslat csupán belföldi tanulmányozás útján megszerzendő legmagasabbfokú szakkiképzésre is alapít ösztöndíjakat és kutatási segélyeket.

Ne tévesszük össze a szóban levő ösztöndíjakat az általános tanulmányi előmenetelnek előmozdítását célzó ösztöndíjakkal, melyek kultúránk régi, nagyjelentőségű és nagyon rokonszenves tényezői. Állapodjunk meg egy pillanatra ennél a pontnál. Évszázadokon át tartó küzdelmünkben nemzeti létünkért legtöbbször a nemzet az a rétege szenvedett, amely hivatva volt szellemi munkásokat adni a nemzetnek, s amely egészen magára hagyatva, már alig lett volna képes a szükséges szellemi erőket nyújtani a nemzetnek. Megérezte ezt, mintegy ösztönszerűleg, a nemzet számos nagyobb és kisebb jótévedője, midőn vagyoni feleslegét, sőt sokszor egész vagyonát, nemes bőkezűséggel tanulmányi ösztöndíjak alapítására fordította. Legyünk igazságosak a nagylelkű hazafiak és emberbarátok iránt s őrizzük meg jól lelkünkben emléküket és annak tudatát, hogy kulturális fejlődésünk rögzös útja az ő nagyszámú alapítványaik nélkül sokkal rögzösebb lett volna, s hogy ma is sokan vannak közéletünkben, akik egész tanulmányi idejükre kapott ösztöndíjuknak köszönhetik felemelkedésüket, amely nélkül ma talán két kezük munkájával volnának kényszerítve megkeresni száraz kenyérüket. Ezeket

az ösztöndíjakat is azonban, amelyek igazgatásában jóformán semmi rendszer sem volt, a világháborút követő pénzelértéktelenedés jóformán mind elsöpörte, most csak a hálás kegyeletet őrizzük lelkünkben a nemes adományozók iránt. A nemzet tehát ma egészen híján van annak a nagy kultúrképző tényezőnek, melyet korábban a tanulmányi ösztöndíjak képviseltek. Ezt a hiányt kívánja pótolni a kultuszminiszter úr egy újabb törvényjavaslattal, a «Nemzeti Közművelődési Alapítványról», amelynek benyújtásával nagy államférfi belátásának újabb jelét adta. Az a vagyon, amelynek legutóbbi élvezője a hazaárulás bűnét követte el a nemzet ellen, új rendeltetésében hivatva lesz legalább némileg enyhíteni azt a sok szenvedést, melyet ő a nemzetnek okozott. Jelen fejtegetéseim keretében azonban nem efféle ösztöndíjakról van szó, melyekre csak mellékesen tértem ki, hogy azoknak az ösztöndíjaknak természetét jobban megvilágítsam, melyek fejtegetésem tulajdonképpeni tárgyai. Itt szó van csupán a legmagasabb szak kiképzést célzó ösztöndíjakról és kutatási segélyekről, amelyek abban a formában, amelyben őket a törvényjavaslat szabályozza, egészen új intémenyként jelentkeznek kulturális törekvéseinkben.

A tudományos jellegű ösztöndíjak és kutatási segélyek ügyének igazgatása céljából a törvényjavaslat egy egészen új kormányzati szervnek, az Ösztöndíj-tanácsnak felállítását veszi tervbe. Ennek hatásköre a legmagasabb szakműveltséget szolgáló ösztöndíjügyekben igen tág felügyelet, ellenőrzés, véleményezés és kijelölés lesz. Különösen e legutóbbi ragadja meg figyelmünket. Az ösztöndíjak és kutató segélyek adományozása, a dolog természeténél fogva, a kultuszminiszternek van fenntartva, azonban csak igen jelentős, kormányzati jogunkban egészen szokatlan megszorításokkal. Nevezetesen, a miniszter csak az Ösztöndíj-tanács kijelölése alapján adományozhat. Másnak tehát, mint akit az Ösztöndíj-tanács kijelölt, nem adományozhat ösztöndíjat. Nem lesz tehát joga arra, hogy ösztöndíjat adományozzon olyannak, aki az Ösztöndíj-tanács kijelölő eljárásán nem ment keresztül, vagyis nem lesz joga az Ösztöndíj-tanács kijelölési eljárását mellőznie, de arra sem lesz

joga, hogy ösztöndíjat adományozzon olyannak, aki ugyan átesett a kijelölő eljáráson, de az Ösztöndíj-tanács őt nem jelölte. Viszont azonban a miniszter nem lesz kötelezve arra, hogy éppen az Ösztöndíj-tanács által kijelölt pályázónak adományozza az ösztöndíjat. Őt meg fogja illetni a visszavetési jog, de éppen csak ez. Ha a miniszter a kijelölést visszaveti, az Ösztöndíj-tanács újból köteles lesz jelölni, s ez mindaddig fog folytatódni, míg olyan jelölés nem történik, mely a minisztert is kielégíti. Ha megegyezés a két tényező közt egyáltalában nem lesz elérhető, akkor az adományozás is el fog maradni. Hogy miért tartja szükségesnek a törvényjavaslat a miniszteri elhatározást ily szokatlan módon, egy alsóbb kormányzati szerv akaratától függően megkötni, arra igen tiszteletreméltó őszinteséggel az indokolás adja meg nekünk a választ. A miniszter ezzel védekezni akar a magyar miniszterek réme — a protekció ellen. Kívánatos volna, hogy ez az eszköz a kívánt eredményre vezessen.

Az Ösztöndíj-tanács különben szintén igen népes testület lesz, melyben főleg, mint ezt a dolog természete kívánja, a főiskolák tanárai találnak nagy számban helyet. Különösen is rokonszenves a törvényjavaslat az a rendelkezése, hogy az egyetemek s általában a főiskolák mint intézmények is képviselve lesznek az Ösztöndíj-tanácsban. A tanácsstagok meghívása itt is öt évre szól. Az Ösztöndíj-tanács szintén albizottságokra oszlik, az ügyek intézését hasonlóképpen egy tizenkéttagú intézőbizottság fogja végezni.

Különös figyelmet érdemelnek végül a törvényjavaslat azon rendelkezései, amelyek azokra vonatkoznak, akik ösztöndíjban vagy kutatási segélyben részesültek. A törvényjavaslat igen jelentős jogokat biztosít nekik, amelyek fejében bizonyos köteleességeket ró rájuk.

Egyik jogosítványuk, hogy «az állami szolgálatban való alkalmazásnál előnyben részesítendőek». A másik, hogy az ösztöndíj élvezetében töltött idő az állami szolgálatba beszámítandó, ha a kinevezés legalább két éven belül történik. Minthogy az ösztöndíjban való részesítés gondos kiválasztás alapján fog történni, és minthogy az ösztöndíj élvezete az ösztöndíjasokat legtöbb esetben magasabbrendű képzettség-

hez fogja juttatni, a dolog természetében rejlik, hogy ezzel a hivatali pályán való gyorsabb előrehaladásuk biztosítva lesz. Ez egészbenvéve jogosult is és be is fog következni, a nélkül, hogy ezt a törvényben kategórikusan kimondani kellene. Teljesen elegendőnek tartanám, ha csak annyi mondatnék ki, hogy ösztöndíjas voltuk a kinevezéseknél figyelembe veendő, ha a hivatali pályán kifejtett szorgalmuk és ott tanusított rátermettségük is ezt igazolja. Egy imperatív rendelkezés azonban, mely a kinevező közeg kezét egészen megköti, nagyon károsnak is bizonyulhat. Gyarló emberek vagyunk, s könnyen előfordulhat, hogy az ösztöndíjas későbbi viselkedése a legszébb reményeket meghazudtolja. Ekkor a neki kategórikusan biztosított előjog a kormányt hiába nehéz helyzetbe fogja hozni. De arra is figyelemmel kell lenni, hogy az előjogok mindig odiózusak. Sokan lesznek, akik nem voltak elég szerencsések, hogy ösztöndíjhoz jussanak, s akik nagy képzettségük és szorgalmuk folytán mégis teljes mértékben megérdemlik, hogy a szolgálati pályán jó előmenetelük legyen, ezek lépten-nyomon lesznek kénytelenek akadályként maguk előtt látni azokat az előjogokat, melyeket a törvényjavaslat az ösztöndíjasok javára kíván biztosítani.

Annál helyesebbek azok a rendelkezések, amelyek az ösztöndíjasok kötelességeit megszabják. Ezek: a jelentéstétel és a visszatérítés. Nagyobb jelentősége erkölcsi és gyakorlati kihatásainál fogva csak ez utóbbinak van. A törvényjavaslat azt a kötelességet rója az ösztöndíjasokra, hogy amennyiben az életben boldogulnak, az ösztöndíj vagy a kutatási segély összegét az Ösztöndíj-tanácsnak tehetségük szerint térítsék vissza. A törvényjavaslatból nem tűnik ki világosan, vajjon jogi, vagy csak erkölcsi kötelezettséget kíván-e az ösztöndíjasra róni. De ez nem is lényeges. Döntő az, hogy határozottan is figyelmeztetni kívánja az ösztöndíjasokat arra, hogy anyagi tartozásuk is van a haza iránt. A nemzet a legnagyobb erőmegfeszítéssel és önmegtagadással áldoz azok kiképzésére, akikről feltételezi, hogy szemefénye lesznek. Ezek, ha a sors nekik kedvez, ne feledkezzenek meg arról, hogy mivel tartoznak neki. Mélységes lélektani vonás van ebben a rendelkezésben. Olyan a mi sorsverte szegény nemzetünk, mint a

szegény falusi család, amely a legutolsó fillérét is odaadja, hogy a család tehetséges csemetéjét nagyobb műveltséghez juttassa. Mily elkeseredés támad ennek a szegény falusi családnak lelkében, mikor verejtékesen megszerzett filléreinek jó módhoz jutott kegyeltjük semmit sem akar tudni szegénységben sínylő hozzátartozóiról. Ezt az undok képet, melyet az életben elég gyakran kell látnunk, akarja a törvényjavaslat bölcs rendelkezése szemeink elől eltávolítani. Rendelkezése annál rokonszenvesebb, mert hiszen a visszatérítés nem is közvetlenül az állampénztárba, hanem annak az intézménynek részére történék, amely az ő felemelkedését lehetővé tette. És ebben sok igazság van. Akit a nemzet áldozatkészége a semmiségből magas polcra felemelt, az tekintse leg-
elemibb kötelességének, saját erejéhez mérten anyagilag is támogatni a nemzetet abban a szent törekvésében, hogy mások felemelkedhessenek.

IV.

Az a két törvényjavaslat, amelyről eddig szóltam, bármily nagyarányú is mind a kettő, csak részét teszi még egy nagyobbarányú kultúrprogrammnak, mely által a miniszter kultúrtörekvéseinket betetőzni óhajtja. Az első láncszemét ennek a nagy kultúrprogrammnak a miniszter már az Országos Gyűjteményegyetemről szóló törvény (1922 : XIX. t.-c.) megalkotása által valósította meg. Erről az intézményről most nem óhajtok bővebben szólni, csak annyit emelek ki, hogy azt, igen helyesen, az új törvényjavaslatok is bekapcsolják szervezetükbe saját céljaik elérésére. A miniszter kultúrprogrammjának teljes kiépítéséhez ezen kívül, valamint azokon az új szerveken felül, melyekről a két törvényjavaslat szól, még szükségesnek tartja az országos szellemtudományi tanácsnak és az egyetemközi bizottságnak létesítését is. Ezek szervezése a közelebbi jövő feladata volna.

Igen nehéz feladat kultúrát teremteni, de semmi sem oly nehéz, mint egy ország kultúráját a legmagasabb fokra felemelni. A miniszter mindent átfogó, valóban a legnemesebb kultúregyetemességre törekvő elméje mind a két feladatot

tűzte ki céljául, nemcsak, hanem azokat jó részben már meg is valósította. A tanyai iskolától kezdve, a középiskolán keresztül fel az egyetemig, sőt még azon túl is az egyetemfölötti kultúrintézmények szervezéséig mindenre kiterjed figyelme, ami ezt a nemzetet minél műveltebbé teheti. Tiszteletet parancsoló lelkesedéssel törekszik erre abban az igaz meggyőződésben, hogy ennek a nemzetnek jobb jövőt csak akkor sikerül biztosítanunk, ha műveltségét minél magasabb fokra emeljük.

Vessünk most még futó pillantást arra a két kultúr-intézményre, amelyek kiépítése a jövő feladata. A szellemi tudományok minden részében egészen új problémák vetődtek fel. Ma már meghaladottnak tekinthetjük azt a felfogást, mintha a természettudományok és a szellemi tudományok közt fogalmi ellentét állana fenn. Minden emberi tudás egységes, csak tárgyai és módszerei különbözök. Éppen ma tapasztaljuk a kétrendbeli tudomány szoros kapcsolatát, mikor a természettudományok óriási előrehaladása felidézte a szellemi tudományok új problémáit s azok teljes átalakulását. Az egyik nagy probléma az ember lelki életének pontosabb megismerése. Végső elemzésében az emberi lélek a kutató véges elme előtt mindig rejtély fog maradni, de hogy helyes tudományos módszerek alkalmazásával az ember lelki világát jobban sikerül megismernünk, mint ma, az nem lehet kétséges. A másik nagy probléma az emberi együttlét formái. Régen felismert igazság, hogy az ember csak mások társaságában képes megélni. Sokáig azonban nem tudták, hogy az emberi társadalom éppen oly élő szervezet, mint az ember. Ma már nemcsak ezt tudjuk, hanem azt is, hogy az embernél is bonyolultabb és nehezebben kifürkészhető szervezet. Az emberi test és lélek minden rejtélye hatványozott formában áll előttünk a társadalom szervezetében. Az emberi társadalomnak is megvan a maga keletkezése, virágzása és hanyatlása, van lelki világa, törekvései, örömei és szenvedései. Mind ezeket a jelenségeket azonban csak megközelítőleg is megismerni, rendkívül nehéz, mert hiszen az emberi társadalom szemmel nem látható, kézzel meg nem fogható. Legtöbbet foglalkoztak eddig a társadalmi jelenségek közül az állami és

jogi intézmények berendezésével, s nem is szenved kétséget, hogy a jogtudomány minden ága a tőkély igen magas fokára emelkedett, de nem kétséges az sem, hogy a demokrácia térhódításával minden vonalon, s a nagy világhasszociációk keletkezésével nemzetközi vonatkozásokban az új problémák egész új tömege vetődött fel a jogtudomány terén is, melyek egyrészt a történeti fejlődés, másrészt pedig a társadalmi és nemzetközi vonatkozások gondos tanulmányozásával sürgős megoldást követelnek. Mindez azt mutatja, hogy a szellem-tudományi tudományos kutatásoknak nemcsak megvan a maga jogosultsága, de eljött az ideje annak is, hogy e kutatások szervezésére is gondoljunk.

Az egyetemek összhangzatos működésének biztosítása is a közel jövőben megoldandó feladatok közé tartozik. Az egyetemek helyzetét és jelentőségét az a körülmény, hogy a tudományok művelésére egy egyetemfölötti szervezet megalkotása mutatkozik szükségesnek, nem változtathatja meg. A tudomány tulajdonképpeni művelésének és előbbrevitelének tényezői ezentúl is az egyetemek lesznek. Jól mondja Grósz Emil egyik legutóbbi kitűnő értekezésében, hogy az egyetem a tudományos munka ősi vára.¹ Az ország egyetemei azonban ne egymásra való tekintet nélkül, vagy éppen egymás ellenére állítsák magukat a tudomány szolgálatába, hanem teljes megértéssel és közös munkával. Más oldalról pedig a tudomány művelésének egyetemfölötti szervezése, mint ezt már fentebb kifejtettem, ne jelentse az egyetemek eddig betöltött munkakörének korlátozását vagy éppen az egyetemek lefokozását, hanem a felállítandó új tudományos szervek csak az egyetemek tudományos működésének hasznos kiegészítői legyenek. Az egyetemek tudományos működése, s erre a célra okvetlenül szükséges önkormányzatuk sem a több egyetem léte, sem pedig az egyetemfölötti tudományos szervek felállításával csorbát ne szenvedjen. Ez kell, hogy kiinduló pontja legyen minden mozgalomnak, mely a legfelsőbb kultúrintézmények kiépítésére irányul. Fontos ez minden egye-

¹ *Az egyetemek múltja és jövője.* A Tisza István Társaskörben 1926 november 19-én tartott előadás. *Budapesti Szemle.* 1927. jan. sz.

temünkre nézve, de különösen is nagy jelentősége van e tételnek háromszáz éves fejlődésre visszatekintő legrégebbi egyetemünk szempontjából. Ennek az egyetemnek megvannak sok szenvedés és viszontagság által megszentelt hagyományai, amelyekhez tudományos reformok címén hozzányúlni nem célszerű. Nem elzárkózás ez a haladás elől, hanem csak annak kifejezése, hogy minden lépésünk előre multunk tiszteletben tartásával történjék. Mindezek megfontolásából igen helyesnek tartom az egyetemközi bizottság megalkotását, amelynek hivatása nem lehet más, mint az, hogy őre legyen az egyetemek szabad tudományos működésének és önkormányzatának.

A nemzetgyűlés elé terjesztett törvényjavaslatok, s általában a miniszter egész kultúrprogramja rendkívül fontosak a nemzet egész jövője szempontjából. Bármely nép csak erősen fejlett kultúrával biztosíthatja életét a jövő számára s emelkedhetik fel a virágzás magas fokára. Egészen kétségtelen, hogy a magyar nemzet is csak mint jelentős kultúrnép tarthatja fenn magát s remélheti annak visszaszerzését, amit a balsors tőle elragadott. A jövőben a népek sorsát nem annyira az ágyúk fogják eldönteni, mint inkább a kultúra eszközei. A népek szakadatlanul folyó küzdelméből az a nemzet fog győztesen kikerülni, amely a kultúra minden képzelhető eszközét legjobban tudja hatalmába keríteni.

A magyar nemzet mindig jelentős kultúrnép volt, s ez fejt meg, hogy annyi sorscsapás ellenére fenn tudta magát tartani. Azonban súlyos küzdelme a létért soha sem engedte meg, hogy fényes szellemi tehetségeit teljesen kifejleszthesse. Minden jelentősebb felemelkedése után eddig még mindig a visszaesés sötét évei következtek, amelyek a nemzetet majdnem egészen megfosztották minden elért eredményétől. Most is gyűlölettől elvakult ellenségeink odáig mentek, hogy sok évi fáradságos munkával megteremtett nagyszabású kultúr-intézményeinktől is megfosztották s azokat egy alsóbbrendű kultúrának bocsátották szolgálatába. S mindez az igazság nevében s az emberiség békéjének érdekében történt. Pedig államok életében alig lehet nagyobb bűn, mint egy magasműveltségű népet kultúreszközeitől megfosztani, ezzel őt a

hanyatlás és pusztulás útjára sodorni, s úgy feltüntetni a világ szeme előtt, mintha nem is volna kultúrképes.

A nemzet kiapadhatatlan életerején azonban ez a gonosz törekvés már is hajótörést szenvedett. Ma már minden elbizakodás nélkül mondhatjuk, hogy a legrosszabbat már kiállottuk. Valósággal a csodával határos az, ami nemzetünk életének legszomorúbb éveiben kulturális felemelkedésünk érdekében történt. Hogy többet ne említsek, Debrecen, Szeged és Pécs, valamint a külföldön létesített collegium hungaricumok ennek örök időkre szóló hirdetői lesznek. Most csak a felemelkedés vár reánk. S ez annál biztosabb s annál tartósabb lesz, minél inkább átérzi és követi a nemzet kulturális vezére nemes lelkesedését, amellyel jövőnk nagyságát megalapozni törekszik.

MAGYARY GÉZA.